

3. Міхнушев О.Г. Технічні засоби контролю знань учнів. / Олексій Гурійович Міхнушев. – К.: Радянська школа, 1973. – 143 с.
4. Никифоров Г.С. Самоконтроль человека / Герман Сергеевич Никифоров. – Л.: ЛГУ, 1989. – 191 с.
5. Пикельная В.С. Теоретические основы управления (школоведческий аспект) / Валерия Семеновна Пикельная. – М.: Высшая школа, 1990. – 175 с.
6. Рукасова С. Оцінювання знань учнів як педагогічна проблема // Рідна школа. – 2003. – № 4. – С. 36 – 38.
7. Фридман Л. М. Психологический справочник учителя / Лев Моисеевич Фридман, Ирина Юрьевна Кулагина. – М.: Просвещение, 1991. – 287 с.
8. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Татьяна Ивановна Шамова. – М.: Педагогика, 1982. – 209 с.
9. Якунин В. А. Обучение как проблема управления: психологические аспекты / Валерий Александрович Якунин. – Л.: ЛГУ, 1988. – 159 с.

У статті розглядаються вимоги до контролю навчальної діяльності студентів, виокремленні головні види і функції контролю навчальної діяльності студентів. Проведений аналіз термінів «контроль», «оцінювання», «перевірка», «діагностика».

В статье рассматриваются требования к контролю учебной деятельности студентов, выделены главные виды и функции контроля учебной деятельности студентов. Проведен анализ терминов «контроль», «оценивание», «проверка», «диагностика».

In the article examined requirement to control of educational activity of students, main kinds and functions of control of educational activity of students, are selected. The analysis of terms is conducted «control», «evaluation», «verification», «diagnostics».

УДК 378.147.381.036

О.Д. Сидоренко
м. Вінниця, Україна

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Сьогодні педагоги [9] все частіше і частіше звертаються до народного мистецтва, намагаючись проникнути в його глибинну суть, зрозуміти і виявити його естетичні функції, зв'язок із життям. Адже народне мистецтво завжди було мистецтвом живим, що йде в ногу з часом. На кожному історичному етапі воно незмінно було частиною життя народу, задовольняючи й утилітарні, і духовні потреби. Яскраве, життєрадісне і самобутнє, створюване майстрами відповідно до найдавніших традицій і за неписаними законами краси, народне мистецтво завжди виражало дух, характер і світовідчуття народу.

Декоративно-ужиткове мистецтво є складова частина культури. Зберігаючи тісний зв'язок із традиціями минулого, воно набуває нового змісту, нові якості і рис сьогодення. Предмети декоративно-ужиткового мистецтва «стають духовним середовищем, в якому формуються світогляд, естетичні ідеали, моральні цінності й трудові якості особистості».

У вік прискороного темпу життя інтерес до робіт, що зберігають поезію ручної праці, офарблюється особливим почуттям. З почуттям благоговіння ми ставимося до виробів, що бережуть тепло людських рук.

Декоративно-ужиткове мистецтво – це вид художньої діяльності, твори якого поєднують естетичні та практичні якості. Основне завдання декоративно-ужиткового мистецтва – зробити гарним предметне середовище людини.

В Україні спостерігається зародження нової, нетрадиційної самодіяльної творчості. Це виготовлення панно за нетрадиційними технологіями (зі шматочків тканини, скла, ниток, пір'я, листя дерев, цвяхів та інших металевих предметів), виготовлення художніх виробів з

промислових відходів (пластмасових пляшок, металевих корків, пінопласту), художню обробку нетрадиційних матеріалів (страусиних яєць, морських мушлів, камінчиків) тощо.

Вивчення технологій за нетрадиційними методиками творчості, на нашу думку, має великий виховний потенціал і профорієнтаційну значущість, а тому повинні мати місце у процесі підготовки вчителя трудового навчання.

Мета полягає в істотному вдосконаленні розвитку художньо-творчих здібностей вчителя трудового навчання та підготовки його до трудового виховання школярів відповідно до змінюваних соціально-економічних умов країни, вимог суспільства до трудової підготовки підростаючого покоління.

Ще на початку ХХ ст. видатний педагог С. Шацький писав: «...між основними сторонами дитячого життя – фізичною працею, грою, мистецтвом, розумовим і соціальним розвитком – існує певний зв'язок, виявляється постійна взаємодія, і в кінцевому результаті ті або інші зміни в одному напрямі викликають відповідні зміни в іншій галузі» [12].

Значний внесок у розвиток теорії і практики дитячої творчості вніс А. Бакушинський – відомий мистецтвознавець і педагог. Зокрема, йому вдалося визначити роль і місце педагога – людини з великою внутрішньою культурою і сформованим мистецьким світоглядом.

Майбутньому вчителю трудового навчання слід пам'ятати: для того, щоб опанувати секретами народного мистецтва треба любити свій народ, знати його традиції та ремесла, мати бажання і терпіння. Завдання вчителя допомогти дітям пізнати це мистецтво, обов'язково викликати в учнів цікавість й інтерес. Підготовка студентів до використання народного мистецтва у навчально-виховному процесі повинна здійснюватися відповідно до двох основних напрямів: перший, базисний напрям – це формування в студентів естетичного сприймання, яке ґрунтується на розумінні семантики витвору. Другий напрям будується на усвідомленні педагогічного потенціалу певного виду мистецтва, що передбачає конкретизацію педагогічних умов, доцільності використання конкретних творів у навчально-виховному процесі.

Виховання потреби і здатності створювати прекрасне в житті та мистецтві, на думку М. Фіцули, передбачає розвиток творчих здібностей школярів шляхом залучення їх до різних видів художньої творчості і є одним із завдань основних напрямів всебічного розвитку особистості.

Поняття творчості здавна стало об'єктом філософського, соціологічного, психологічного і педагогічного аналізу. Осмислення шляхів розвитку культури ХХІ ст. неминуче призводять до переосмислення вічної категорії творчості.

У філософській літературі творчість визначається як активна взаємодія суб'єкта з об'єктом, у процесі якої суб'єкт змінює об'єкт, створюючи якісно нові, соціально значимі матеріальні чи духовні цінності. Аналогічне визначення дається поняттю *діяльність*. Отже, поняття *творчість* і *діяльність* є спорідненими, проте істотними ознаками творчої діяльності, за якими її можна відрізнити від репродуктивної, є новизна та соціальна значущість її результатів. Ці ознаки кінцевих результатів діяльності є одночасно критеріями виявлення її творчого характеру.

Протягом останніх років в Україні проблемами творчості, творчого процесу та творчої особистості займаються філософи Г. Білова, І. Зязюн, В. Кудін, О. Чаплигін та інші [3].

На їхню думку, категорія творчої особистості є інтегрованою і відіграє кардинальну роль у розвитку навколишнього світу, бо:

- ставить і розв'язує проблеми, що виникають з появою нових потреб суспільства;
- пізнає навколишнє середовище, закони його розвитку та функціонування з метою використання цих знань у процесі творчості;
- створює нові продукти діяльності, що спрямовані на задоволення потреби в нових духовних та матеріальних цінностях;
- гармонізує навколишній світ, вдосконалює його в своїй творчості;

- стимулює до творчої діяльності інших суб'єктів суспільства, надихає до творчості;
- розвиває суспільство, навколишнє середовище і культуру.

Психологія, як і інші науки, що вивчають людину, не може сьогодні не зважати на суттєві зміни в характері праці. У її формуванні значно зросла роль інтелектуального і творчого чинників. Поняття *творчість*, *творча особистість*, *творча діяльність* увійшли в педагогічну науку саме як результат психологічних досліджень. Сутність цих понять висвітлювали в своїх працях М. Бахтіна, Л. Виготський, М. Каган та інші [7].

Дослідження зарубіжних і вітчизняних психологів і педагогів: Дж. Гілфорда, Е. Торенса, Л. Телмена, Р. Стернберга, М. Волаха, Є. Алієвої, Б. Богоявленської, П. Гальперіна, Н. Гнатко, В. Данилова, З. Калмикової, Я. Пономарьова, В. Тютюнника, В. Шадрикова, та інших у галузі творчого мислення теоретично обґрунтовані, проте роботи над поліпшенням цієї якості продовжують розвиватися [9]. Значна увага приділяється виявленню механізмів творчої діяльності та природи творчого мислення.

Психологи і педагоги, які працюють над дослідженням спеціального, цілеспрямованого розвитку креативності, виділяють такі основні умови, що впливають на формування творчого мислення [2]:

- індивідуалізація освіти;
- дослідницьке навчання;
- проблематизація.

Видатний український педагог Г. Ващенко вважав самореалізацію естетичних здібностей дітей одним із напрямів їхнього гармонійного розвитку. На його думку, те, що дала нам природа, треба розвивати до найвищої міри. Крім того, «мистецька творчість, навіть якщо немає великих природних здібностей, дуже важлива у діяльності кожної людини і часто є джерелом моральної втіхи і радостей» [1].

Можливість творчого розвитку людини М. Каган [10] вбачає саме в залученні її до художньо-творчої діяльності, у процесі якої здійснюється художнє виховання особистості в широкому розумінні цього слова:

- виховання художнього смаку як психологічного механізму;
- розвиток художньої освіти з метою розширення знань у галузі різних мистецтв;
- художнє навчання, спрямоване на розвиток здібностей особистості до художньої творчості.

В енциклопедичному словнику творчість визначається як діяльність, що породжує щось якісно нове і відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Відштовхуючись від приведеного визначення, аналізуючи в тезовому форматі принципові, об'єктивні соціокультурні можливості такого унікального явища, як творчість, приходимо до певних висновків.

У процесі творчої діяльності науковці виділяють три основних складові: особистість (суб'єкт творчості), продукт, зовнішні умови (місце, стимулятори і бар'єри), процес творчості (тимчасовий параметр зміни поведінки творця і продукта, що створюється). Ці підсистеми існують в динамічній єдності і визначаються індивідуалізацією і ситуацією.

Творчість як унікальний соціокультурний феномен об'єктивно має здатність згуртовувати людей, об'єднувати в процесі досягнення високих, соціально значимих цілей. Не випадкові такі вислови як «творчий колектив», «творча співдружність», «співтворчість». Цементуюча, консолідуюча функція творчості правомірно дозволяє говорити не лише про соціалізацію особистості, індивіда, а й про соціалізацію людства, цивілізації. Минуле, дійсне і майбутнє людства об'єктивно і нерозривно пов'язані з творчим початком, ступенем залучення людей у плідну, творчу соціально значущу діяльність.

Виховна цінність творчості полягає в тому, що, впливаючи на розум і почуття, вона організовує емоції, сприяє поглибленню і розвитку емоційно-моральної культури індивіда,

гуманізує процес виховання. На цьому наголошують дослідники Г. Васянович та Г. Дегтярьова [5].

Інтегративний феномен творчості має вражаючу здатність продовжувати активне довголіття. Така здатність з'ясована: якщо людина займається улюбленою справою, якщо вона творить за покликанням, то це значить, що вона щодня одержує позитивні емоції, відчуває задоволення від заняття тим, для чого вона народжена. Таким чином, поняття *творчість* і *довголіття* знаходяться в органічному взаємозв'язку, обминути цей взаємозв'язок геронтологія не зможе ніколи.

Очевидно, що прилучення до творчості розвиває так звані компенсуючі можливості людини, дозволяє жити духовно багатим життям навіть у випадку втрати важливих рецепторів (зору, слуху, рухливості тощо).

Унікальні можливості творчості становлять значний інтерес для педагогіки, оскільки була і є нагальна потреба вчити і виховувати творчі особистості, зокрема на прикладах творчості видатних діячів культури.

І, нарешті, зауважимо: глибоке вивчення етапів творчої діяльності Майстрів збагачує різні галузі наукового знання уявленнями про принципи можливості людини, про межі самовираження особистості, а, отже, і про майбутнє цивілізації. Таким чином, докладне вивчення феномена творчості може бути забезпечене лише погодженими діями вчених, що вивчають можливості людини.

У психології творчість вивчається головним чином у двох аспектах: як психологічний процес творення нового і як сукупність властивостей особистості, що забезпечують її участь у цьому процесі. Отже, якщо про перебіг творчого процесу часто важко судити, то про формування якостей особистості є достатня кількість інформації емпіричного і теоретичного характеру.

Поширена думка, що творчістю може займатися лише обдарована людина. Психологи вважають, що якщо розуміти творчість в психологічному смислі, як створення нового, то вона є нормальним і постійним супутником будь-якої діяльності. Видатний психолог Л. Виготський [6] вважав, що творча діяльність не є відокремленою від загальної поведінки людини, вона знаходиться в безпосередній залежності від інших форм нашої діяльності, зокрема від накопичення досвіду. Чим більший досвід людини, тим більший матеріал, яким оперує людська уява. Педагогічний висновок, який можна зробити з цього, полягає в необхідності розширити досвід людини, якщо ми хочемо створити достатньо міцні підвалини для її творчої діяльності.

Розглядаючи творчість як психологічний процес, Б. Кедров відзначав, що існує реальна можливість виявлення основних віх у цьому процесі. У своїх педагогічних працях М. Скаткін [11] пропонував уявити цю діяльність як визначену сукупність творчих процедур, безвідносних до змісту творчої діяльності і єдиних для будь-якого творчого процесу. До таких процедур були віднесені самостійне перенесення знань і умінь у нову ситуацію, бачення нових проблем у знайомих і стандартних ситуаціях, побудова структури досліджуваного об'єкта, виявлення нових функцій знайомого об'єкта й ін.

У педагогіці під творчістю розуміється «сукупність прийомів, методів, дій по аналізу і синтезу нових продуктів матеріального і духовного світу». Спонування до творчості є складним процесом і одним із важливих його чинників є створення середовища творчості. У творах А. Макаренка стан, де творчість і успіх йшли поряд, визначався терміном «мажор»; у творчості В. Сухомлинського – «радість пізнання»; у психології він утвердився як поняття «психологія успіху». Спільний висновок, до якого прийшли ці обидва талановиті педагоги, полягає у тому, що успіх від провідної діяльності, позитивні емоції, що його супроводжують, здатні стимулювати пізнавальний процес і цим здобувати нове, що й є по суті, творчою діяльністю. Педагоги вважали, що для стимулювання радості пізнання, оскільки вона є

ефективною передумовою творчої діяльності учнів необхідні: сформований творчий педагогічний колектив однодумців-ентузіастів; пробудження пізнавальної активності.

С. Гончаренко вважає, що зміст освіти «повинен включати крім «готових» знань і досвіду діяльності за стандартом, за зразком, також досвід творчої діяльності і емоційно-ціннісного ставлення до знань. Творчості можна і треба вчити, вона має свій зміст, який треба включати в програми й підручники» [8].

Ураховуючи соціально-економічний стан нашої країни, можна стверджувати, що існує гостра потреба в творчості та творчих індивідуальностях. Одержуючи родинне та суспільне виховання, освіту, переважна більшість людей стає конформістами зі стереотипним мисленням, а не вільними, творчими з оригінальним мисленням людьми. Це виявляється в усіх галузях життя. Спостерігається низький прояв творчості в промисловості, в науках: мало людей, здатних творчо висувати плідні гіпотези і теорії.

Саме тому багато вчених-психологів досліджують закономірності психічних явищ, на основі яких можливий розвиток творчих здібностей. До них відносять:

- актуалізація здібностей через діяльність (Л. Виготський);
- виділення трьох складових творчої діяльності: процесу, продукту й особистості творця (В. Моляко);
- встановлення фаз творчої діяльності (А. Маслоу);
- відповідність індивідуального психічного розвитку певним віковим періодам (Л. Божович, Н. Лейтес);
- висвітлення впливу інтуїтивного мислення та уяви на формування і розвиток продуктивного мислення (Я. Пономарьов, С. Рубінштейн).

У більшості вищих навчальних закладів Європи навчальні програми своєю стратегічною метою мають не засвоєння певного рівня знань студентом, а розвиток та зміцнення таких умінь, як творча постановка і творче розв'язання проблеми, здатність до синтезу, критичність мислення [4].

Робимо **висновок**, зважаючи на багатогранність поняття *творчість* і враховуючи специфіку педагогічної діяльності, що художньо-творча діяльність вчителя трудового навчання є важливою складовою його професійної діяльності, а розвиток художньо-творчих умінь і навичок – головна умова підготовки його до такої діяльності.

Література:

1. Аксенов Д.Е, Маргулис П.С. Подготовка преподавателей политехнических и профессионально-технических дисциплин // Школа и производство. – 1961. – №10. – С.79-84.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Основы педагогики творчества. Монография. – Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 346 с.
3. Білова Г.О. Несвідоме як джерело творчої діяльності. Автореф. дис... канд. філос.наук. – Х., 1997. – 23 с.
4. Бойцун Н.Є., Галан Н.І. Розвиток інтеграційних процесів у галузі вищої освіти //Кримські педагогічні читання: Матеріали міжнародної наукової конференції 12-17 вересня 2001 року /За ред. С.О.Сисоевої і О.Г.Романовського. – Харків: НТУ «ХП», 2001. – 385 с.
5. Висянович Г.П. Моральна відповідальність педагога за виявлення і розвиток обдарованої особистості // Національна еліта та інтелектуальний потенціал України. – Львів, 1996. – С. 101-122.
6. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – СПб.: СОЮЗ, 1997. – 93 с.
7. Воеводин А.П. Гуманизм и образование // Кримські педагогічні читання: матеріали наукової конф. 12-17 вересня 2001 року /За ред. С.О.Сисоевої і О.Г.Романовського. – Харків: НТУ «ХП», 2001. – С. 111.
8. Гончаренко С.У. Дидактична концепція змісту освіти //Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: 36. наук. праць /За ред. Л.Л.Товажнянського та О.Г.Романовського. – У 2 ч. – Ч.1. – Харків: НТУ «ХП», 2002. – 432 с.
9. Данилов В. Л. Нравственный потенциал народного искусства //Народное образование. – 1985. – № 6. – С. 62-64.
10. Каган М.С. Человеческая деятельность. – М.: Политиздат, 1974. – С. 56.
11. Скаткин М.Н. Проблемы современной диалектики. – М.: Педагогика, 1984. – 95 с.

З огляду на те, що художня творчість студентів дає змогу досягти головної мети – виховання людини нової генерації, з високим рівнем самосвідомості, здатної до творчих дій у повсякденному житті, у статті запропоновано конкретні шляхи розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання.

Ключові слова: декоративно-ужиткове мистецтво, творчість.

В связи с тем, что художественное творчество студентов способствует достижению главной цели – воспитание человека новой генерации, с высоким уровнем самосознания, способного к творческим действиям в повседневной жизни в статье предлагаются конкретные пути развития художественно-творческих способностей будущих учителей трудового обучения.

Taking into consideration that the artistic creativity of students gives possibilities to reach the main aim-to educate a person of a new generation, with a high level of self-consciousness, who is able to create in everyday situations; the specific ways of the development of the artistic and creative abilities of future teachers of labour training are suggested in the article.